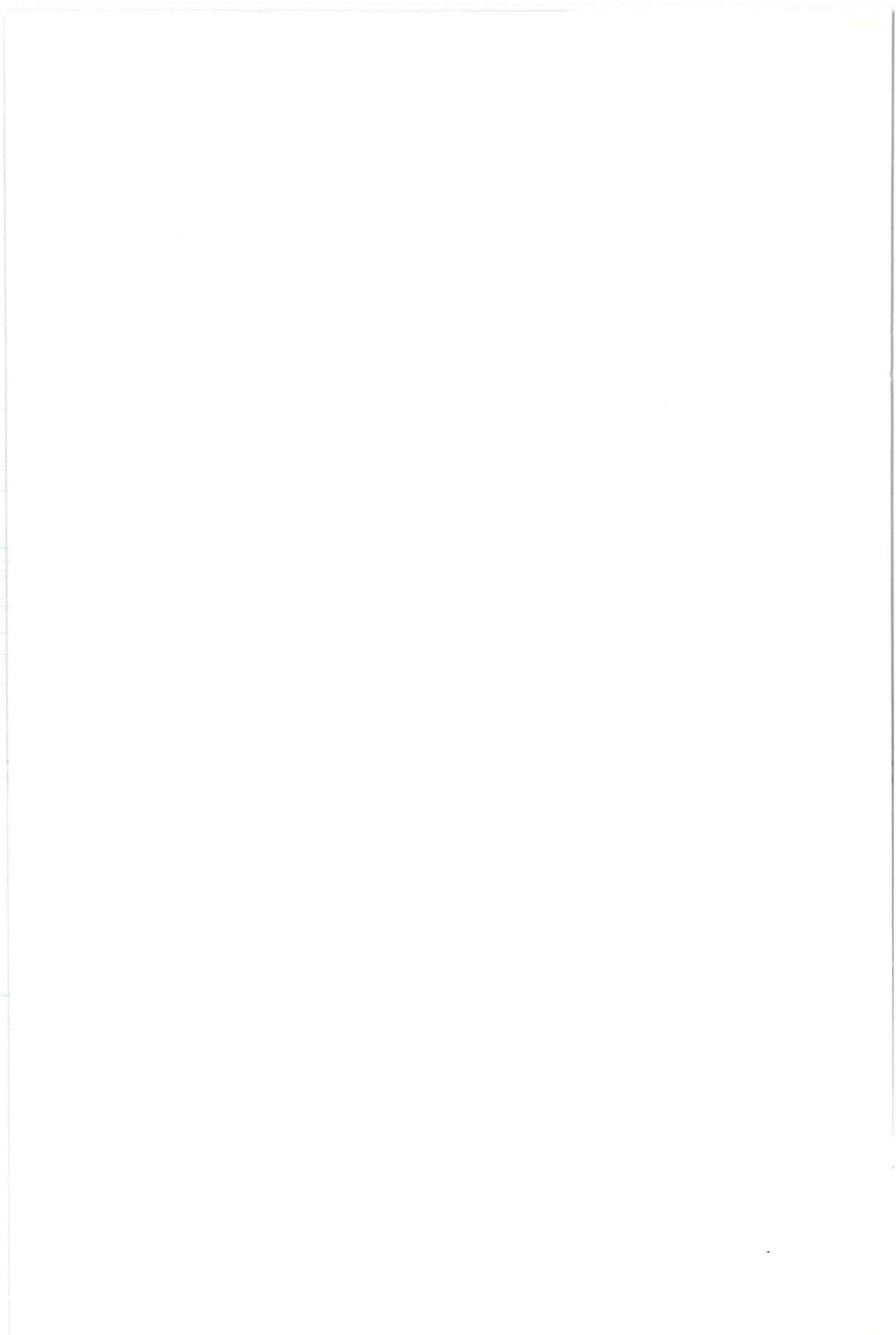

COSES PASSADES I VISCUEDES

Records d'Adelaida Vila i Vilardebò

ENRIC VIVES

DELS AVIS DE SANTA EUGÈNIA

En Joan Campañà em va encarregar un escrit que tractés de la història del nucli urbà de Santa Eugènia del Congost, que pertany al terme municipal de Tagamanent.

Parlant amb la família Sarsanedas-Castellanos em vaig assabentar del diari de la mare de l'Adelaida Castellanos, Adelaida Vila i Vilardebó (Santa Eugènia del Congost, 1916 - Barcelona, 1993), que em va commoure per la senzillesa i profunditat en la descripció de la vida quotidiana a la majoria de les masies importants del terme de Tagamanent, com ara la Figuera, la Casa Nova, el Pla, el Molí d'Avenco, el Torn, l'Agustí, Vallfornes, Clot de la Mora o Castellseguer, que per si mateixes són dignes d'entrar en la història del costumari català. Elles van crear una forma de vida entre la senzillesa i l'esperit de superació cultural dins de les limitacions de l'entorn en què es trobaven, apartades dels pobles de la rodalia: del Figaró i Aiguafreda per la vall del Congost, i del Brull per la del Montseny.

Aquest pròleg el faig per situar una mica el diari, que m'ha semblat prou ric en vivències com per no permetre'm trencar el fil de la fluida narració. Per tant faré unes acotacions puntuals prèvies per situar els lectors.

La Casa Nova era en aquells temps una masia al costat de la carretera N-152, al km. 44 en direcció a Vic. S'hi podien comprar queviures i s'hi feia menjar per als treballadors del bosc i picapedrers. Avui encara hi és. Quan es refereix al poble, es tracta del Figaró, al qual s'accedia per l'antic camí ral que comunicava Barcelona amb Vic, una calçada romana que encara existeix. La masia de cal Pere Torn també existeix, molt reformada. Per arribar-hi, abans s'havia de caminar a través del bosc enfilant-se amunt per indrets costeruts, però avui s'hi arriba per un carrer asfaltat. L'església de Santa Eugènia del Congost consta en documents de l'any 1254. Com que l'amic Jaume Oliver és a punt de publicar la història de Tagamanent, penso que allí els detalls, degudament documentats, seran més exhaustius i precisos. Sí que vull esmentar que una de les campanes de l'església porta el nom d'Adelaida. L'escola avui ja no existeix: la van enderrocar al fer l'ampliació de la carretera N-152 i convertir-la en l'autovia actual. Per sort, en la fotografia que publiquem es pot veure i constatar com passa a través d'ella l'antic camí ral romà. Pareras del Pla és una casa d'estil modernista que encara es pot veure, al passar per la carretera N-152 i sortir de les últimes cases del Figaró.

No tinc res més a afegir. Espero que aquest diari us faci passar una estona de plaer cultural per la deliciosa història que a continuació podeu llegir.

Enric Vives

Adelaida Vila Vilardebo (1916-1993), autora d'aquestes memòries.

D'ON VINC

Del 1871 al 1873, es va casar l'avi Francisco Vilardebò i Oliveres, descendent de Ca l'Oliveres de Montmany, i li varen donar per dot la casa de Can Bosch de Tagamanent i una caixa plena de llençols de bri. Amb una noguera grossa de Can Bosch varen fer una taula gran per al menjador de Santa Eugènia, dos bancs i una trona per a criatures. La taula i un banc encara són al menjador de Santa Eugènia. La meva àvia Antònia Santaeugènia Montblanch era la pubilla i tenia una germana més petita que es deia Teresa. Li varen donar per dot el molí i va viure soltera allà tota la vida.

D'aquest matrimoni nasqueren quatre filles: Maria, la pubilla, que era la meva mare, Teresa, Adelaida i Antònia. La petita va morir, als quatre anys, de la diftèria. L'Adelaida es va casar amb Joan Soler i Vilardebò, un cosí de Barcelona, però descendent de Ca l'Oliveres per part de mare.

QUI SÓC

Jo sóc l'última pubilla de la casa de Santaeugènia de Tagamanent: Adelaida Vila i Vilardebò, nascuda el 23 de juliol de l'any 1916, l'última de cinc fills que varen arribar a bon terme, però que havien mort als pocs mesos. Vaig néixer setmesona de pares grans, 53 i 42 respectivament. Em van posar en una incubadora a força d'aigua calenta (no teníem electricitat) i em va donar la primera llet una veïna, la Dolores de la Casa Nova, que criava una nena de sis mesos, fins que va venir una dida gallega portada de la Maternitat de Barcelona. Al cap de dos mesos i mig, varen celebrar solemnement el meu baptisme amb confits i joguines per als meus familiars i els del poble. El Sr. Rector que em va batejar es deia Mn. Ramon i de mi deien que era eixerida con un pèsol i era l'alegria de la casa.

LA CASA

Una casa de pagès senzilla portada pels meus avis, un mosso, un vailet i una minyona. Tenien quatre filles. Una va morir als quatre anys, les altres van aprendre de cosir, brodar... Cosien per altri i es feien el seu nuviatge. També ajudaven en la casa i es cuidaven d'un petit jardí. La mitjana, que es deia Teresa, als 18 anys va començar a queixar-se de les cames i l'esquena i aviat es va anar quedant invàlida. La gran, que es deia Maria i era la pubilla, es va casar amb en Delfí Vila, un senyor que acabava d'arribar de l'Havana, on havia passat uns divuit o vint anys. En tenia 39 i la meva mare 28. Un cop casats, el meu pare va fer a la casa una era gran, un pont per travessar la riera, una resclosa per regar, etc. Al cap de pocs anys, dos o tres, el meu avi es va

morir i el meu pare va arreglar un tros de la casa i va posar masovers.

ELS MEUS GERMANS

El meu pare i la meva mare varen tenir molts fills que no arribaven a terme o morien als pocs dies o mesos d'haver nascut. En consten cinc de batejats: en Francisco, l'Antònia, la Teresa, en Joan i jo, que ja he explicat com va anar tot. La meva tia Adelaida, la més petita, ja feia anys que era casada a Barcelona i a la Teresa varen posar-li una senyora de mitjana edat que es deia Pepa, que la cuidava de nit i de dia. La meva àvia, vella i delicada, no es movia del seu costat. Passava les hores fent mitjons blancs per a tota la família, que no s'hi veia per fer-ne d'altres colors. Segons he sentit a dir, tot anava bé i tots molt contents perquè ja tenien "pubilla". Del Sr. Rector que em va batejar, que sé que es deia Mn. Ramon i que es va morir quan jo era molt petita, no me'n recordo gens.

La vida va continuar tranquil·lament fins que jo vaig tenir tres anys. El meu pare, que ja es trobava delicat, va posar-se malalt fins que el 9 de desembre de l'any 1919 va morir i va deixar aquella casa en una mar de llàgrimes i un quadre molt trist. Jo gairebé no el recordo, el meu pare, si bé sempre l'he enyorat molt. La meva mare no era gaire parladora, era molt quieta i senzilla, molt poca cosa i delicada de salut i amb el disgust i el dol rigorós que li va durar la vida. Els tres primers i feliços anys de la meva vida no els recordo, però el que sí que recordo és que a casa es van acabar l'alegria i les festes. Recordo la meva mare envellida i trista, vestida de negre i sense moure's mai de casa, només per anar a l'església, que era al costat.

EL MEU PARE

Antigament era costum de les mares portar els fills a la Mare de Déu de Tagamanent. Jo no me'n recordo, devia ser molt petita, però diuen que hi havíem pujat amb el meu pare, els meus oncles i els senyors Reynals, que ell era advocat i amic del pare. També hi anava la meva cosina Marcel·lina, que amb 7 o 8 anys va fer les delícies de tots recitant poesies i cantant cançons. A mi em varen pujar a collibè, una estona cada un. Jo no me'n recordo pas, com del meu pare, que de quan estava malalt només em recordo que pujava al seu llit i volia menjar de tot el que li portaven a ell. Han passat 71 anys i l'enyoro més que llavors, a ell i als meus germans. No ho he superat a hores d'ara i així m'hi moriré.

ELS MEUS TUTORS

Varen posar-me dos tutors. L'un va ser el pare Esteve de la Garriga, un

Escola de Santa Eugènia

*Postal de l'escola de
Santa Eugènia (Tagamanent).*

caputxí de Sarrià que era molt amic de la família. Com que els seus avis i pares havien viscut a Santa Eugènia, ell havia sagramentat el meu pare i havia assistit al seu enterrament i als seus funerals. L'altre tutor va ser el meu oncle Joan Soler, casat amb la meva tia i padrina Adelaida, germana de la meva mare. Veritablement el que va tenir cura de nosaltres va ser ell, comptant que no tenia fills i venien molt a casa i que ell ja es dedicava a fer de procurador dels interessos de senyores *viudes* o de famílies que tenien cases i béns a ciutat o a altres pobles. Era el Sr. Joanet, com li deia tothom.

La meva mare tenia cura de mi amb un amor trist i resignat, amb la por que em passés alguna cosa dolenta. Al més petit estosseu o mal de ventre havia de venir tothom: el metge, la meva tia, una veïna que entenia molt de malalts i criatures, etc. I així anava passant el temps. Però jo m'escapava sempre que podia darrere la minyona a la masovera a l'hort a collir verdures o menjar per als conills.

L'ESCOLA

Vaig anar molt aviat a l'escola, perquè la mestra era molt amiga de la meva mare, i allà m'ho passava molt bé.

El primer capellà que vaig conèixer, Mn. Jaume, encara tenia una canya

llarga per assenyalar els nois i les noies que badaven i a qui volia preguntar. El següent, que va venir al cap de poc, ja va retirar la canya. Es deia Mn. Eliseu, era molt bon home i la seva majordoma, la Carmeta, ens feia cantar pel mes de Maria. Tenien un gos que es deia *Xelín* i que era molt juganer. Recordo que a escola hi anava amb els dos fills dels masovers, encara que el noi ja anava a guardar cabres i la noia, la Caterina, era l'últim any que hi anava. La seva mare els dissabtes pastava el pa per a la setmana i feia una coca per a mi i per a la seva filla, i la meva mare li donava l'oli i el sucre.

A l'habitació de la meva tia hi havia un Sant Crist i una Dolorosa i amb aquella senyora gran, la Pepa, que tenia cura de la meva tia, dèiem missa. Ella feia de capellà i jo d'escolà, enceníem unes espelmes i fèiem sermó i tot. Després de la Santa Missa, el Deo Gràcies. També fèiem dinars... i així em passaven les vetlles d'hivern que no podia estar a fora.

LA MORT DE L'ÀVIA

Tenia cinc anys i mig i un dia al matí tornant d'escola, les meves companyes em van dir que la meva àvia es devia haver mort, perquè es veia la finestra del seu *quarto* oberta i ja feia dies que estava malalta. Efectivament, quan vaig arribar a casa la meva àvia ja era morta.

AMIGUES I VEÏNES

Com que el mes de maig ja fa el dia llarg, sortint d'escola em deixaven quedar a jugar a la casa de més a prop, que era a la vora de la carretera. Allà eren molts germans i m'ho passava molt bé. Jo no entenia ni podia comprendre per què jo no podia tenir germans. Si els nens valien molts diners, la meva mare era la "mestressa" de Santa Eugènia i podia més que d'altres que havien de treballar molt. Si eren els angelets que els baixaven, per què passaven de llarg, si nosaltres anàvem a missa i resàvem el rosari? Em deien que no tenia pare i que ja havia tingut germans abans que jo i que Nostre Senyor se'ls havia endut al cel. A mi em semblava una injustícia. Enyorava el meu pare. Les meves veïnes i amigues en tenien, encara que a vegades arribava cansat i ens trobava jugant i ens feia quatre crits i aviat repartia la feina: tu a buscar aigua, tu a buscar llenya... Però era el seu pare i jo l'hauria volgut per a mi.

La seva mare, quan arribava d'escola, ens posava una amanida de l'hort amb bacallà esqueixat al mig de la taula i un tros de pa cada u, i el que anava més de pressa era el que menjava més. Un altre dia, pa amb vi i sucre, un altre pa amb xocolata de l'Arumí de Vic. Una pastilla valia cinc cèntims i per mi era la millor del món. Suposo que la meva mare ho devia compensar d'alguna manera, perquè a casa no menjava gens.

UNA NENA COM LES ALTRES

Sempre he estat molt vergonyosa i m'he sentit poca cosa. No volia ser la pubilla, volia ser una nena com les altres. Les veïnes, totes més o menys, eren de la meua edat, però totes eren més altes i grasses que jo. Així que sempre he tingut complex d'inferioritat. Aprenia algunes coses a l'escola amb facilitat, però no m'hi esforçava gens perquè no diguessin que ho sabia tot. No m'agradava anar mudada ni estrenar coses noves, m'hi sentia incòmoda. Com més gran em feia, sentia i veia coses que deien i feien els grans que no em semblaven gaire bé, però no gosava dir res. Si preguntava alguna cosa, no en treia l'entrellat, i així em vaig fer un món a la meua mida.

LA MINYONA MALCASADA

Va casar-se la minyona amb un home molt gran de muntanya, que venia a festejar els diumenges a la tarda. La meua mare els treia galetes i vi bo, i a mi me'n donaven unes quantes i m'enviaven a jugar. Varen estovar la llana del matalàs, es varen casar i al cap de poc temps ella va fugir de casa seva perquè no volia anar a guardar porcs i cabres. Ell la va anar a buscar a Vic, on servia, però al cap de poc va tornar a marxar i ni ell ni ningú no la va veure mai més. Al cap d'anys, morta la meua mare, el pobre vell es guanyava la vida venent pinyons i avellanes torrats els diumenges a la plaça i al ball del poble.

Va venir una altra minyona de pagès, de Collsuspina, que devia tenir uns 25 anys i a mi se m'emportava al poble a comprar i algun diumenge a casa de la seva cosina d'Aiguafreda.

MASOVERS NOUS

Per Tots Sants va haver-hi canvi de masovers. L'oncle Joan va posar-hi un matrimoni jove que tenia un nen de cinc anys, dos menys que jo. Vaig tenir un company per jugar a casa mateix. Anàvem tots dos, junt amb els de la Casa Nova, a l'escola a l'hivern trepitjant el gel de la cuneta de la carretera, per on s'escorria l'aigua d'una font que només rajava a l'hivern.

LA PRIMERA COMUNIÓ

Va començar la Quaresma de 1924 i també el catecisme de la primera comunió. Érem dues nenes, la meua amiga l'Angelina de la Casa Nova, que el gener havia fet 8 anys, i jo, que els faria el juliol. El mes de maig, el dissabte dia 10, la vigília, la meua mare ens va acompanyar a confessar, oir missa i fer la prova de combregar amb la Sagrada Forma sense consagrar. Em varen

comprar un vestit blanc. No el vaig voler fins als peus perquè la meva amiga no l'hi portava. Ella duia alguna cosa negra, perquè portava dol de la seva àvia, mitges blanques i sabates negres. Jo també les volia iguals, però em varen convèncer que jo no portava dol i em vaig posar sabates blanques. El que no vaig voler portar de cap manera va ser una corona de flors d'organdí al cap i una bossa brodada penjada a la cintura. L'Angelina no en portava i jo ja en tenia prou amb el mantell llarg de tul que n'havia fet la meva tia amb vores de punt de cadene-ta, i de bossa, no necessitava que ningú em donés res, era jo que havia de donar una estampa de record a tothom. Així es va fer i tots contents.

Després de la missa i d'esmorzar amb els convidats, ja frisava per anar amb la meva cosina Marcel·lina, que tenia cinc anys més que jo, a la Casa Nova a esperar l'espardenyer de Centelles, que passava els diumenges. Ens compraven unes espardenyes noves i a jugar tot el dia i espatllar-les durant la setmana. Al cap de dos dies va morir sobtadament la tia invàlida i els convidats, que havien marxat el diumenge a la tarda, varen tornar, i encara molts més, a l'enterrament i funerals el dimecres següent. Per mi va ser doble festa.

Després de tot aquest tràngol, la setmana següent, la meva mare em va portar a Barcelona a casa d'una tia meva que tenia una filla casada amb dues nenes petites. Allà, la meva cosina em va vestir una altra vegada de primera comunió, em va arrissar els cabells, em va posar la corona i la bossa i jo, dòcil com un anyell, no vaig dir res i em va portar al retratista a fer la fotografia de record.

LA MARCEL·LINA

Va venir l'estiu i va tornar la Marcel·lina a passar uns dies a casa. Aprenia a pintar i ho feia força bé, m'explicava coses de la seva escola i del professor de pintura, que era un senyor gran. Era de Maó i a l'estiu anava a allà a pintar marines. La Marcel·lina deia que, quan fos més gran i en sapigués més, ell i la seva germana se l'endurien a Maó i travessaria el mar amb vaixell. A la Marcel·lina, quan venia, l'acompanyava la seva mare, que era germana de l'oncle Joan, però estaven enfadats i feia anys que no es parlaven. Ell marxava i al vespre tornava, quan la seva germana ja era a fora, i així igual el dia que la venia a buscar. A nosaltres això ens feia molta gràcia o molt poca, especialment a mi, que no ho podia entendre.

LA SRA. MESTRA

Aquell estiu vàrem celebrar la festa de l'arbre i els nens d'escola vàrem plantar dues truanes a la plaça de l'Església. La Sra. Mestre havia de fer un discurs, però el va delegar a un cunyat seu que el féu en nom d'ella i tot va anar molt bé. La mestra s'havia casat amb un alumne seu dels grans que

anaven a classe als vespres. Ella tenia 36 anys i ell 25, era paleta i bon caçador. A l'hivern, durant les vacances de Nadal, així ho vaig sentir explicar jo, varen anar un dia a Barcelona a casa d'uns amics i portaven una peça de caça. Per no fer tard al tren, van haver de córrer molt i, al vespre, quan varen tornar, ella es va trobar malament i al cap de dos o tres dies morien ella i la criatura. Ho vàrem sentir molt tots els nens perquè ens l'estimàvem molt.

El dia 7 de gener va venir una interina, una noia jove que tenia por de quedar-se sola. S'estava a disgust al Figaró i venia les hores justes de classe. El curs següent vingué la titular, donya Lola, la típica mestra aragonesa de classe mitjana, un germà capellà, un altre de militar... Era una mica maniàtica, de mitjana edat, *solterona*, amb el seu gat, que havia portat algunes raons amb les veïnes. A mi m'estimava molt perquè feia festes al seu gat.

Després d'haver mort la tia Tereseta, ja no necessitàvem la Pepa i se'n va anar a Vic a casa d'uns parents. Cada estiu ens venia a veure i em portava un pastís de codonyat, fins que al cap d'uns anys ja no va venir més.

Havia nascut una nena a cals masovers, tots estaven molt contents i tot-hom deia que era tan "maca". El seu germà i jo no l'hi trobàvem tant, no ens feia gaire gràcia i passàvem d'ella.

LA LLIBRETA D'ESTALVIS

A l'escola hi hagué uns premis firmats pel rei Alfons XIII. Era una llibreta d'estalvis per al noi i la noia més estudiosos. El del noi fou per al Cinto de cal Pere Torn, que era el més gran i el que en sabia més. El de les noies el varen repartir entre dues. L'una era jo i l'altra no recordo exactament qui era. A mi sempre em va semblar que no me'l mereixia i que va ser un *arreglo* fet per la mestra i l'oncle Joan. Vaig estar molt contenta quan la llibreta es va acabar al cap d'un any i la nova ja no posava "*Premio del Rey Alfonso XIII al mejor alumno de la Escuela Nacional de Tagamanent*".

MN. ELISEU SE'N VA I VE MN. JOSEP

A la tardor va marxar mossèn Eliseu. El dia de la marxá varen venir a dinar a casa el mossèn i la majordoma. La meva mare estava malalta al llit i l'Angeleta va fer el dinar. Ells dos i jo vàrem dinar a la taula del menjador. Vàrem menjar colomins amb farcellets de col i per postres segurament les dels dies que teníem convidats, crema amb galetes, torradetes de Santa Teresa o crespells amb sucre i mel per sobre. Havent dinat, mossèn Eliseu i la majordoma es varen anar a *despedir* de la meva mare. Em va impressionar molt veure plorar la meva mare i la tia Carmeta i jo també ho vaig sentir molt.

Va venir un nou sacerdot, mossèn Josep, amb la seva mare molt velleta i

una majordoma de mitjana edat que els cuidava. La mare va morir al cap de poc. Aquesta senyora, vídua i amb un sol fill, va portar-lo al seminari i va ser sacerdot. El senyor bisbe li donà permís per poder ajudar a missa i donar les canadelles al seu fill, cosa no gens corrent en aquell temps. En la primera lliçó de catecisme que ens va donar, ens va ensenyar a senyar-nos bé, no pas amb el puny clos com si ens anéssim a donar un cop de puny al cap. La mà mig estesa fent les tres creus ben fetes, al front, a la boca i al pit. El nom del Pare, del front a la cintura i de les espatlles, d'esquerra a la dreta dient "En nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant, amen", amb les is ben marcades.

SANT ANTONI

A la primavera següent van haver-me d'operar d'una desviació de l'os del turmell i vaig estar en una clínica a Barcelona més de quinze dies. La meva mare estava amb mi i cada dia anava a missa als Pares de Sant Antoni, que eren molt a prop. Gràcies a la seva intercessió vaig refer-me molt aviat i tot va anar molt bé i així la devoció a Sant Antoni que tenia la meva mare es va enfortir i es va encomanar a tota la família.

ELS PRIMERS ESTIUEJANTS

Aquell estiu varen començar a venir alguns estiuejants de Barcelona, que varen refer alguna casa vella i abandonada. La meva cosina i jo vàrem aprendre a fer ampolletes d'espígol, tal com ens va ensenyar una senyora. Una altra ens va ensenyar a fer flors de paper, etc. Algunes tardes anàvem una colla de grans, joves i petits a les fonts a berenar.

Després d'haver mort l'àvia, érem la tia Tereseta, la meva mare molt delicada i jo. Teníem una noia que cuidava el bestiar petit i la casa, que era massa gran per a tan poca gent. Teníem un guardabosc, un home molt gran, que guardava unes quantes cases, però que tenia la posada a casa: un *quarto* per dormir i guardar les seves coses. La meva mare es cuidava de la seva roba. Aquest home tenia molts ocells i fins i tot un trosset de camp on els semblava el menjar. Després es va posar molt malalt i va morir a l'Hospital de Sant Pau, a Barcelona.

Va venir un altre guardabosc castellà que tenia família a Aiguafreda i que només venia normalment un cop al mes a dinar i a cobrar.

LA MUDANÇA DELS MASOVERS

El meu oncle, aquell estiu, va arreglar un *quarto* que teníem al costat del menjador i va fer una cuina per a nosaltres, que vàrem deixar la gran per als

masovers, que vingueren a viure junt amb nosaltres. Compartíem l'escala de pujar a dalt i ells tiraven a la dreta i nosaltres a l'esquerra i així estàvem més acompanyades.

LA SRta. MERCÈ

L'antiga masoveria la vàrem arreglar per a una senyora filla del mas del Torn, soltera i sola, una mica sorda i curta de vista, d'uns 45 anys, que era de l'edat de la meva tia. De petites havien anat juntes a escola i eren amb la meva mare també molt amigues. El Torn va quedar per l'hereu i ella se'n va anar a Barcelona amb una altra germana soltera més gran, però la ciutat no li anava bé, tenia molt mal de cap i no es trobava bé, així que es va instal·lar a l'antiga masoveria, que comunicava per dins amb nosaltres.

Durant les llargues vetllades de l'hivern, sense llum elèctric, amb ella ens ho passàvem molt bé. Portava el seu tocadiscos de maleta amb piles i posàvem música i cançons. També ens ensenyava a fer vestits per a les nines, em deixava contes en català i em va ensenyar les primeres lliçons de català i de francès. M'explicava els viatges que feia de tant en tant per l'estranger, de manera que jo estava molt contenta amb ella. Els diumenges, al bon temps, sortint de catecisme i rosari, ens reunia a l'era i ens ensenyava cançons i jocs, i posava el tocadiscos, que era la delícia de grans i petits. Hi havia el guardabosc que l'hi dèiem en Canyon, encara que el seu nom era Josep, que li agradaven molt els monòlegs de l'humorista Pepe Marquès. S'hi feia un tip de riure, ell i tothom.

En aquell temps, sense llum elèctrica, teníem un llum d'oli penjat a la cuina, un de carbur al menjador i, per les habitacions, dos de llautó d'oli amb ble, a més de dues o tres espalmatòries, les espelmes i una capsa de llumins. Els llums de llautó els fregàvem amb Netol i quedaven ben llunts i les palmatòries de porcellana, un cop escalfades al foc o al sol, les fèiem lluir amb un drap de llana.

Per Carnestoltes anàvem a cantar per les cases i ens donaven un conill, ous, llonganissa... després anàvem tots a la font a fer una arrossada. Tothom estimava molt la senyoreta Mercè. A vegades venia una neboda seva de la meva edat més o menys i jugàvem molt i també venia amb nosaltres a l'escola. La Srta. Mercè, per les festes de Nadal, anava a casa d'una seva germana casada a Barcelona i després de Reis tornava amb discos i llibres nous i un feix de joguines de l'any abans dels seus nebots que repartia als nens del poble. Era una festa major. Anava gairebé cada dia a missa al poble veí (Figaró, a 20 minuts), recollia el diari *El Matí* i s'aturava a menjar el seu pa amb xocolata de la collita del seu germà o cunyats, que tots tenien finques a Fernando Poo. Així, de cafè, cacau i xocolata no n'hi faltava mai. Havent esmorzat, bevia

aigua de la font de Ca l'Andreu i continuava cap a casa.

La nena dels masovers, la petita Angeleta, li picava amb els dits els vidres perquè li obrís la porta i la tenia per casa seva tots els matins mentre el seu germà i jo érem a escola i els seus pares al camp. També a la nostra minyona, que també es deia Angeleta, aquella menuda li feia molta gràcia de xamosa com era parlant amb aquella mitja llengua dels petits.

LES VISITES

Un cop cada estiu venien els cosins de Sabadell de part del meu pare i els proporcionàvem un bon berenar, amb amanida de coses de l'hort, llonganissa i botifarra d'aquella gruixuda que en dèiem bisbe i pa de pagès i el porró de vi. Les meves cosines més grans que jo *disfrutaven* molt. Per postres, fruites dels arbres de l'hort o figues, segons el temps, i nous i ametlles i avellanes, que sempre en teníem de seques de la collita.

A l'hivern, amb la meva mare, anàvem dos o tres dies a casa de la Srta. Mercè i dormíem en un *quarto* molt gran amb dos llits, un moble gros i, a la cantonada, un Sagrat Cor de talla natural que a mitja llum a mi em feia por.

També algun cop anàvem a Barcelona a casa de l'oncle Joan i la tia Adelaida. Allà ens quedàvem sempre a dormir, però si la meva mare volia anar a veure els cosins, la Marcel·lina i els seus pares, hi anàvem abans, perquè l'oncle no volia saber res d'ells. També hi havia l'advocat Reynals, amic del meu pare, que li portava a la meva mare, junt amb altres negocis del meu cosí i padrí, els comptes d'una botiga i dues farmàcies. Quan l'havia d'anar a veure, a mi em deixava amb la tia Francisqueta, a casa de la Marcel·lina, perquè l'oncle Joan tampoc s'entenia amb aquest advocat.

Un cop l'any també anàvem a veure uns cosins a Palau de Plegamans. Anàvem amb el tren fins a Caldes de Montbui. Allà hi havia un tren de via estreta molt divertit que ens deixava a Palau, al costat mateix de la casa dels cosins. Ella era filla de Santa Eugènia i tenien barberia i estanc. Jo m'ho passava molt bé als vespres comptant els diners del calaix amb els meus cosins més grans que jo.

Algun any, el mes de maig, anàvem tres dies a Montserrat amb la romeria dels Caputxins de Sarrià, que hi havia el pare Esteve. Anàvem a l'església, fèiem excursions i als vespres una vetllada a la plaça del Monestir, on es cantava, es recitaven poesies, es feien jocs i molta gresca.

EL METGE DE LA GARRIGA

De tant en tant, em portaven a un especialista de criatures perquè la meva cosina Balbina hi portava les seves nenes, un senyor de barba blanca

*Postal de l'església de
Santa Eugènia (Tagamanent).*

que després de visitar-me em donava confits, però a mi em feia una mica de por. Preferia el metge de la Garriga, que venia a cavall d'una haca que lligava al portal de casa en una anella que hi havia. El masover li donava menjar mentre el metge feia la visita. S'asseia al costat del meu llit i quan havia acabat em feia un petó i anava a baix al menjador a prendre una copa de ratafia amb galletes. A la minyona li feia mitja por, perquè li volia fer un petó i ella se n'escapava tant com podia. Vaig tenir una *gàstriga* (infecció gàstrica) que no em marxava mai, ni la febre ni els mals de ventre. Deien que era una malaltia molt cançonera. El metge va venir molts dies, un sí i un no, i ens vàrem fer molt amics.

Un altre any vaig tenir l'escarlatina, també llarga i contagiosa, i vaig haver d'estar sola bastants dies. Les altres malalties de nens (la tos ferina, el xarampió, la rosa, etc.) les vaig passar totes, però de tan petita que no me'n recordo. Quan un ho passava ho passaven tots el veïns.

EL VI, L'OLI I LES CONFITURES

Al setembre, quan feien el vi, nosaltres anàvem amb un vaset a beure'n del raig de la tina. El raïm més bonic es guardava i es penjava al rebost. Així durava molt temps i quedava pansit i dolç com panses. La meva mare també feia confitures de les fruites de l'estiu i de tomàquet, i guardàvem pomes i raïms penjats que es guardaven tot l'hivern. Els caquis, les serves i les nespres les posàvem en una olla i s'anaven madurant. Així teníem fruita i confitura per a l'hivern.

A l'hivern també fèiem oli durant tres o quatre setmanes. Fèiem el de casa i el de tots els voltants, que portaven les olives a moldre. A la tarda, sortint d'escola, era l'hora de recollir l'oli daurat. Fèiem torrades i les sucàvem dins el gibrell ple del líquid encara calent. Grans i petits menjàvem torrades i trago de vi de la bóta.

EL GAT MESQUER

Un dia, quan el masover va obrir la porta encara fosc per començar la primera trullada, va trobar la porta de la petita cort de la lloca esbotzada, i lloca i polls morts i mig rosegats. La nit següent li varen parar una trampa, van caçar un gat mesquer i en van fer una pell per a mi.

L'ANGELETA I EL MAR

Va venir el bon temps i vàrem anar un dia a Barcelona i ens vàrem emportar l'Angeleta a ensenyar-li el port, perquè ella no havia vist mai el mar. Vam pujar a una golondrina i ella, que tenia molta por, deia "jo ja em quedaré aquí i vosaltres aneu a travessar el mar". Quan la meva mare i la meva tia li van dir que ja estàvem marxant sobre el mar, va tenir un espant de por que va fer riure a tothom.

CAL VENTURETA

Quan el dia ja era llarg, a la tarda, sortint d'escola, anàvem al Figaró a Cal Ventureta, el barber del poble, i ens tallava els cabells a totes les nenes a l'estil *paje*, amb serrell o sense, i ben curt perquè durés més.

L'ALEGRIA

Quan ja tenia 9 o 10 anys, anava a comprar amb l'Angeleta al poble del Figaró i la carnissera, que es deia Montserrat i era una noia jove, em va subs-

criure a una revista infantil, més aviat per a nenes, que es deia *Alegria* i sortia cada setmana.

DIES DE GUARDAR

Per les festes de Rams, jo, de petita, portava una palma, però ben aviat no en vaig voler. Volia un ram dels llorers de casa que eren ben florits i on hi penjàvem quatre llatinadures per postres.

Els Dijous i Divendres Sants no ens deixaven jugar a crits i cops de pilota mentre Nostre Amo era al Monument. Anàvem a collir farigola i espàrrecs i a l'església a resar. També deien els grans que no es podia escombrar perquè sortien aranyes (superstició dels vells pagesos). El Dissabte Sant, després d'haver tocat les campanes a glòria, ja passaven els confreres del Roser amb una faixa negra o vermella i unes polaines a les cames plenes de cascavells, que caminant i saltant mentre cantaven els Goigs del Roser feien molt de soroll. Amb una cistella guarnida recollien ous, fuet, llonganissa i tot el que se'ls donava per a l'altar del Roser i, sortint de l'ofici de Pasqua, feien una rifa d'ous i llonganissa i amb el que els hi sobrava feien una fontada el diumenge de Pasqüetes.

NENS COM TOTS NOSALTRES

Hi havia aquí una casa de pagès que se'ls va morir la primera criatura i varen anar a buscar un nen a la Maternitat. L'havien de tornar quan estigués criat, però se l'estimaven tant que el van adoptar. Varen tenir dos nois més, però ell sempre va ser el gran i estimat com tots. Tots nosaltres ho sabíem, però mai ningú li deia res. Ho teníem molt clar que era igual que nosaltres. Jo també tenia una cosina adoptada i ho vaig saber molt aviat. Érem molt bones amigues i ni l'una ni l'altra n'havíem parlat mai.

EN RAMON, COMPANYY DE JOCS

Amb el Ramon de cal masover, a l'estiu, cada tarda, anàvem a guardar les vaques als camps que havien segat de trepadella i alfals, i al rostoll de blat, que per poc que plogués ja hi naixia l'herba. Les vaques ho deixaven ben arranat i de passada adobaven la terra. Mentrestant menjàvem les ametlles tendres dels ametllers i el pa amb xocolata per berenar i l'orxata d'ametlles que ens feia la meva mare.

També jugàvem a cartes. Al cau, a la brisca, a la mona, encara que jugar de dos no era gaire divertit.

Un any vàrem criar un xai per la Festa Major, però ens va fer tanta pena

quan el varen matar que no en vam voler tenir mai més cap.

A l'estiu, anàvem a jugar i a banyar-nos a la riera. Al gorg Gros no ens hi deixaven anar. Hi anaven els nois més grans i aprenien a nedar. A nosaltres ens vigilava la meva mare o una germana gran de les meves amigues. A vegades venia la Cisqueta de can Tallada i alguna cosina gran de les noies de la Casa Nova o de cal Pere Torn. Així que no vàrem aprendre a nedar. Jo, de gran, ho vaig intentar però tenia massa por i m'he quedat sense saber-ne.

El temps de segar i batre era molt divertit. Anàvem al camp a portar el berenar als segadors i ens en donaven una mica, i al temps del batre, en Ramon i jo anàvem al camp amb el carro buit a buscar les garbes per portar-les a l'era. Al desfer les garberes a vegades sortia un niu de ratolins. Els empaitàvem i en Ramon n'agafava algun per la cua i se li escapava tot seguit. Després de la batuda, a la tarda, abans de mesurar el blat i repartir-lo, la masovera portava un bon berenar: amanida, ànec, pollastre o conill rostit amb patates fregides, que n'hi havia per a tothom. Nosaltres ens divertíem molt mirant les corrues de formigues que portaven un gra de blat cada una cap al niu.

Als vespres, prenent la fresca asseguts als pedrissos, la meva mare treia els rosaris de la butxaca i es posava a menar-lo i tothom, grans i petits, contestava sense rondinar. Estant així, un dia, a la mitja claror de la lluna, va passar una guineu que quan es va adonar de nosaltres, cames ajudeu-me, es va posar a córrer camí de la riera.

Després, a la tardor, a l'entrada de casa *espallofàvem* blat de moro, ametlles i nous i per Tots Sants vinga torrar i pelar castanyes, que no donàvem l'abast a menjar-les totes i la meva mare vinga a repartir-ne a tothom. Les que sobraven, les posàvem a assecar per fer a la cassola amb carn per tot l'any.

LES FESTES DE NADAL

Nadal, Any Nou i Reis es celebraven normal, sense gaire ostentació. No hi havia missa del gall, però hi havia matines a les cinc del matí i després fèiem torrades amb all i oli i coca amb vi bo. Una mica de broma amb els innocents i l'home dels nassos, i els Reis molt magres per aquí a les cases, però si venia alguna tia de Barcelona o un altre lloc llavors passaven una mica més grassos. A casa meva tampoc no érem rics i no era just fer ostentació davant dels altres. Un any, quan era petita, els Reis em van portar una burra de cartró que va ser l'enveja de tothom i que aviat vàrem espatllar jugant-hi entre tots. Recordo també un joc de bitlles, una pilota, una caps de cosir i una nina que només sortia a l'hivern, quan la senyoreta Mercè m'ensenyava a fer vestits, encara que es pot dir que els feia ella i per això van durar molt anys.

Llavors no necessitàvem joguines: amb una corda d'estendre roba saltàvem més bé que ningú. Jugàvem a cuit i amagar, a saltar marges, als quatre cantons, a les cintes, etc. La bicicleta que en Ramon i jo demanàvem cada any, al cap de tres o quatre anys, ja vàrem comprendre que no ens la portarien i així vam deixar de fer la carta als Reis.

EL TAST

Quan es matava el porc, era costum portar el tast al Sr. Rector i a la Sra. Mestra: una mica de carn, de cansalada, una botifarra blanca, una de negra, un tros de cap de costella, etc. El Sr. Rector ja tenia hort i gallines i conills però la Sra. Mestra no, i de tant en tant li portàvem mitja dotzena d'ous, unes patates o mongetes o verdura o fruita del temps.

L'ESCOLA A L'HIVERN

Per a l'escola, a l'hivern al migdia, si feia sol, anàvem sortint d'escola uns quants nens cap a la riera a buscar llenya, troncs i branques per fer foc a l'escola i, de passada, ens entreteníem trencant el glaç de la riera a cops de roc o menjant algun regalim de glaç que penjava d'algun salt.

EL MEU PADRÍ

El meu cosí i padrí, Joan Vila, venia un o dos cops l'any i encarregava el dinar a la Casa Nova, "ca la dida" que n'hi deia, perquè havia criat la seva filla, que per desgràcia havia mort als dos o tres anys, però ells n'estaven molt agraïts. Venien amb un taxi que tenia el dia que el xofer feia festa i així ell el feia servir per sortir amb la família: la seva dona i tres filles, més grans que jo, la Paca, la Conxita i la Carmencita, i jo que hi anava convidada. Si era el temps dels bolets, menjàvem carn amb bolets a la brasa. Si era a l'hivern pel mataporc, una bona escudella i una fregida de carn de porc, perquè les botifarres no estaven fetes fins al vespre. A la tarda agafava tres o quatre criatures de la casa, més o menys de la meva edat, i ens portava a donar un volt amb cotxe.

PA MORÈ

Amb les nenes de la Casa Nova vàrem anar una tarda a portar un encàrrec a casa la seva tia de Can Pere Torn, que era sobre el bosc de la Casa Nova. Ens van donar per berenar un pa morè de pagès recent cuit sucat amb oli i sal que era la millor cosa del món, i el trago de vi al darrera.

LES ADELAIDES

Tenia també una tia àvia a Granollers que es deia Adelaida i era la padrina de la meva tia i padrina Adelaida. Va anar seguint la saga de les Adelaides fins a la meva filla. De néta ja no se'n diu cap. Aquesta tia ja estava delicada de jove i es va casar amb un mosso de la casa i com que els pares no ho volien la varen desheretar. Vivien molt miserablement, ella no es podia moure, el seu home no podia treballar perquè l'havia de cuidar i fer la feina que tenia, un petit hort. El dijous, dia de mercat, llogava els baixos de casa seva a un carro i un cavall d'algun pagès i així, mentre feia negocis, l'animal reposava i menjava a aixopluc. La meva mare i els oncles li passaven un tant cada mes, com deien ells, "per anar fent bullir l'olla". A vegades la mare i la tia i jo hi anàvem un dia de mercat i la tia feia el dinar i després d'haver anat a comprar dinàvem tots junts i havent dinat ens en tornàvem cap a casa. Allà al mercat hi havia tantes coses que jo en feia festa major. Al cap d'uns anys ella va morir i l'oncle va anar a les germanetes de Vic.

EL FOTÒGRAF

A l'estiu venien uns senyors amb una nena de la meva edat. El marit, el Sr. Roca, era fotògraf i tirava moltes fotos d'aquí Santa Eugènia. La nena, filla única, alta i grossa, en feia dues com jo. Anava tan mudada amb vestit blanc i sabates i mitjons blancs, uns cabells rinxolats de tirabuixons, que nosaltres no gosàvem acostar-nos-hi. En canvi, venia un noi de 16 o 17 anys molt juganer que em tirava enlaire i em tornava a tirar i em feia córrer voltant pel paller. El seu oncle portava unes pastilles d'Alemanya que a la meva mare li anaven molt bé per a la salut i n'hi donava per a tot l'any.

LA FESTA DEL SAGRAT COR

Un diumenge del mes de juliol es feia la festa del Sagrat Cor de Jesús. Se'n cuidava el meu oncle junt amb el Sr. Rector. Feia venir el pare Esteve i un frare jove amb quatre o cinc nois de l'escolania, que es quedaven a casa, i un pare predicador, que es quedava a la rectoria. Feien unes estampes de record i una rifa i, a la tarda, una festa a l'església. Recordo que un any el premi eren quatre coberts de plata que varen tocar a un home que vivia tot sol i era una mica *retrassat*. El meu oncle, després, el va convèncer que li donés els coberts i ell els hi pagaria, perquè... què en faria ell d'uns coberts tan bons? Jo ho vaig trobar molt malament, em semblava injust, encara que els hi pagués, que el privés del seu premi. Els grans a vegades fan coses ben absurdes.

Un altre any, per la mateixa festa, va passar una cosa encara més greu.

A. PARRA

Postal de l'ermita i casa de Santa Eugènia (Tagamanent).

El meu oncle, la vigília, ajudat per algun noi, posava *guirnalles* de flors a dins i a fora de l'església. Feia molt bonic, però ell era molt legalista: no anava a la missa de comunió general, anava a l'ofici, a la tarda, com un extraordinari, perquè els manaments diuen confessar una vegada a l'any i combregar per Pasqua Florida, així és la llei i per ell ja n'hi havia prou. Segons sembla, el pare predicador va fer alguna al·lusió i qui sigui frare que prengui candela... El meu oncle se'n va anar després a la sagristia o a fora la plaça i va haver-hi la gran discussió, que si al dinar havia corregut massa el xampany, que si havien parlat més del compte... que si era veritat o no... Jo no vaig entendre gran cosa, però recordo el pare Esteve intentant posar la pau, la meva mare i la tia parlant... Va acabar com el rosari de l'aurora. I així es va acabar per sempre la festa del Sagrat Cor. Després, la tia i la meva mare s'anaven a confessar a la Garriga i, és clar, se m'hi enduien a mi també.

LA SENYORA JOANA

A l'hivern següent, quan jo ja devia tenir uns 10 anys, va morir un senyor que junt amb la seva esposa eren els majordoms dels amos de Pareras del Pla. Al morir el senyor, que també feia d'administrador, la seva esposa va haver de marxar. Com que ens fèiem molt, la senyora Joana va venir de moment a casa. Ella, que era filla d'un metge de Centelles que es deia Gispert, també es

deia Vilardebò i sembla que érem parents de lluny. Quan es va instal·lar, va portar molts llibres de la biblioteca Vilardebò. Ella, a casa, s'hi hauria volgut quedar per sempre i a mi també m'hauria agradat, però a l'oncle Joan no li semblava prou bé. Va estar-s'hi força temps, un any ben bé, fins que una família de Barcelona, del barri de Sant Andreu, on vivien els meus oncles que venien a l'estiu, li varen aconsellar una pensió en unes monges que més o menys li anava bé per la seva renda, i allà se'n va anar, perquè era a prop d'ells i podia anar-hi sovint. Jo la vaig trobar a faltar, perquè els vespres tan llargs de l'hivern entre ella i la Srta. Mercè, la meva mare i l'Angeleta ens ho passàvem molt bé i com més colla érem més ens divertíem.

L'ANGELETA SE'NS EN VA

Es va posar malalta de tifus una germana de l'Angeleta i va haver de marxar a casa seva a cuidar-la. En aquells anys, el tifus era una malaltia greu, llarga i contagiosa. Va estar-se dos o tres mesos fora i després va escriure que si volíem podia tornar a venir. Els oncles i la mare varen dir-li que de moment no, que no la necessitaven. Jo vaig tenir un disgust molt gran, perquè esperava que tornés com més aviat millor, però em varen explicar que era millor que no tornés perquè em podia encomanar la malaltia. Jo ho vaig trobar tan exagerat que no m'ho podia creure, però a mi sempre em tocaven les de perdre.

Llavors vàrem tenir una noia de dalt a Tagamanent però que va haver de marxar perquè eren molta colla de germans i ella, que era la noia més gran, feia falta a casa seva. Va venir interinament la Casilda de la Casa Nova, que devia tenir 12 o 13 anys, i jo no podia pas manar-li res, que ella era per mi la meva veïna, l'amiga, la companya d'escola i de jocs, si bé de vegades havia d'ajudar la seva mare i vigilar els germans petits.

Després vingué una altra noia de muntanya que es deia Rosa, era més gran que jo i no la coneixia.

A BARCELONA A CONTRACOR

Els oncles no paraven d'engrescar la meva mare que anéssim a Barcelona, a casa seva, que jo podria anar a una escola millor, etc. A la mare li va costar molt però, és clar, estava molt delicada i aquell Tots Sants, el dia dels Difunts, sortint de les tres misses, es va haver d'asseure en un pedrís abans d'arribar a casa i varen haver de portar-la al llit. Va venir el metge, van venir els oncles, i la meva tia es va quedar a cuidar-la fins que va estar una mica més bé. Mentrestant, l'oncle, amb un paleta i un manobre que ell dirigia, va arreglar una mica la casa de Barcelona per anar-hi nosaltres dues. La tia se m'endugué cap a casa seva. Veia com arreglaven la nostra habitació i com van

comprar el parament nou i per Nadal ja estava tot a punt. Vàrem pujar tots a Santa Eugènia a celebrar les festes.

Els primers dies de gener del 1928, vigílies de Reis, als 11 anys i mig em varen trasplantar a Barcelona en mal temps, que jo no vaig posar-hi arrels, i així es va acabar la primera etapa de la meva vida, la meva infantesa i la meva llibertat.